

PALONY (147) *part praet pass pf i impf*

pf (58), *impf* (30), *pf a. impf* (59); *pf FalZioł* + 5v, I 77a, II 4 *żp*, 18c, 19b, V 68, 69v, *BielKron* 37, 37v, 43, 443v, *znaczn. 2.b., 4.a., b., c.* [z wyjątkiem] [*SienHerb* 605a], *e.*, *Mącz* 415c, *SienLek* 61v, 128, *Calep*; *impf OpecŻyw*, *FalZioł* II 1c, 2b, 5c, 15a, 16c, 19c, d, IV 59c, V 26, 63v, *BibRadz* I 5b *marg*, 3.*Reg* 18/34, *Hebr* 13/11, *BielKron* 33v, *Mącz* 157b, 508d, *SienLek* 115v, *RejPos*, *BudBib* b4v, *CzechRozm*, *GostGosp*, *WujNT* 478 *marg*, *Hebr* 13/11, *Zzzzz4*, *SarnStat* 962, 1226, *znaczn. 2.a.a.*

palony (135), **palon** (7), *palony a. palon* (5).

-ã- (101), -a- *BudBib* (2); o *jasne*.

sg m N (attrib) *pálon* (4), (*praed*) *pálon* (4). ◊ *G páloného* (20); -ého (1), -(e)go (19). ◊ *A pálon* (2). ◊ *I pálonym* (4), *pálon(e)m* (1); -ym : -(e)m *FalZioł* (2:1). ◊ *f N páloná* (7), *pálon(a)* (5); ~ (*attrib*) -ã (5); ~ (*praed*) -a (3) *BibRadz*, *CzechRozm* (2), -ã (2) *Mącz*, *BudBib*. ◊ *G pálon* (9); -ej (1), -(e)j (8). ◊ *D pálon(e)j* (15). ◊ *A páloną* (6). ◊ *I páloną* (2). ◊ *n N pálon(e)* (2). ◊ *G pálon(e)go* (1). ◊ *A páloné* (1). ◊ *I pálonym* (3), *pálon(e)m* (1); -ym *SienLek* (2); -ym : -(e)m *FalZioł* (1:1). ◊ *pl N m pers páloni* (3); -eni (1), -(e)ni (2). *subst pálon* (13); -é (2), -(e) (11). ◊ *G pálon* (21). ◊ *D pálon(e)m* (1). ◊ *A subst pálon(e)* (17). ◊ *L pálon* (2).

Składnia dopełnienia sprawcy: palony od kogo (1).

Sł stp s.v. palić, Cn notuje, Linde XVI i XVIII w.

1. *Rozniecany (rozniecony), rozpalany (rozpalony)* (2) :

Fraza: »piec jest palon« = *w piecu należy palić* (1): *Piecz* ku pieczeniu chleba, ma być palon drwy *czyłtami/ fuchemi FalZioł* V 63v.

Wyrażenia: »palon drwy« (1): *FalZioł* V 63v *cf Fraza*.

»ogień palony« (1): *á boiác fie Alexánder áby [śnieg] fie nie rozmnażał więcey/ kazał gi deptác/ wiele im pomagał ogień palony [focus accensus] HistAl* [I3]v.

2. *Podda(wa)ny działaniu ognia, tak aby coś przestało istnieć, tj. zwęgliło się, zmieniło się w popiół, zgliszcza itp.; spalany (spalony)* (91) : *rzeczy przikrey woniey, śmrodliwe ku nołowi maią być przykładane, Iako iest w Aptecze alfafetida, Całtoreu^m/ włofy człowiecze, piorka pawie palone podnołem. FalZioł* V 26, IV 59c; *SienLek* 115v.

a. *(Z)niszczony ogniem* (77) : *GostGosp* 68; *Księgi czárnoksięskie, haeretyckie y praktykárskie máiá być palone. WujNT* 478 *marg*, *Zzzzz4*; *że dla obrony miáłtá náfzého Krakowá [...] dobrá poddán*ych *náfz*ych *nieruchomé/ musiáły bydż od Hetmáná y żołniérzá náfzého paloné SarnStat* 1226, 962.

Przen (1) : *czáfu łádu łtráfznego iego [Pana Boga]/ síthániefz fie wdziécznym zyarnkiem iego/ gdy będz*ye *frodze palon ten nielláchetny kákol iego. RejPos* 55.

α. *Uśmiercany ogniem* (2) : *Tego też czáfu w Angliey [...] cí co gánili rozwod Krolewki z Kátáryzną Krolowá pierwizá/ byli paleni. BielKron* 218v, Llllv.

β. *Składany (złożony) w ofierze Bogu przez spalenie* (69) : *Abowiem bydlát ktorych krew bywá wnofzoná do mieyfcá świętego przez káplaná/ tych ciała bywáią palone przed obozem. BibRadz Hebr* 13/11; *Ma też w nim [ołtarzu] być kratá miedz*yaná [...] / *ná ktorąby mógł kłáść rzeczy palone. BielKron* 33v, 37, 37v, 43; *Przypátrz że fie/ [...] oney zakonney iáłowicy płowey ktora dla zgłádz*enia *grzechow ludu Izráelkiego/ przed obozem paloná bywáłá CzechRozm* 171v; *WujNT Hebr* 13/11.

Wyrażenie: »ofiara, obiata (by(wa)ła, ma być) palona« [w tym: Panu (11)] = *holocaustum*, *holocaustomata*, *oblatio (est) ignita a. incensa PolAnt* [szyk 42:17] (58:1): Wziął tedy Abrahám drewnu paloney ofierze/ y włożył ie ná Izááká lyna łwego/ á sam nioł ogień w ręku łwoich y z mieczem *BibRadz Gen 22/6*; A wżytkę krew cielcowę ktora zołtanie/ wyleie [kapłan] v łpodku ołtharzá palonych ofiar *BibRadz Lev 4/7*; Będziecie też przez łiedm dni łprawowác palone ofiary Pánu *BibRadz Lev 23/8*, I 5b *marg*, *Gen 22/3*, 8, 13, *Ex 30/28* (53); [Aaron] ofiárował od łiebie Cielcá ná obiátę paloná. *BielKron 38v*; Holocaustosis, etiam, idem, Gdy cála ofiárá była palona króm wnątrznóci. *Mqcz 157b*, 157b; Całopalenie inłzy tłumacze paloná offiará zowá *BudBib b4v*, b4v, 3. *Esdr 4/52*, 1. *Mach 1/47*; *LatHar 508*.

Szereg: »zabijan i palon« (1): A wždy choć z wczłiwoścía wedle rołkazánia Bożego zábijáná y paloná bywálá [ofiara]/ przez pewne ofoby: iednák te ofoby/ ktore łie iey dotykáły nieczyłtymi zołtawáli [errata zmienia: zołtáwály] *CzechRozm 171v*.

b. Spopielony lub zwęglony (w celach leczniczych) (11) : [Na popadanie ciała] WEzmi koziey ferwatki/ Leliej Bałey [!]/ Cithwaru poł libry/ Wainłtanu palonego [...] Zmieszay łpołem *FalZioł II 16b*, V 29, 101v, 111v; łpal włofy człowiecze ná proch/ nátrzyłz máthki bożey włofkow/ z náśieniem Koźiorożcowym/ z kwieciem Lubłzczykowym y rumnowym/ koźdego rowno/ iáko włos palonych *SienLek 47v*; Iełth thez pewne lekárłstwo ná łłiniogorz/ proch z palonego łáyná człowieczego *SienLek 81v*, 77v, 81v [3 r.], 120.

3. Do którego przykłada się (przyłożono) coś rozpalonego lub płonącego (2) :

a. Aby sprawić ból; przypalany [czym] (1) : tamo [w piekle] nieczyłci ij rołkołfy miłofnicy/ goráżá łmólá łmierdzáżá łiarká będą pálenij *OpecŻyw 191v*.

b. Aby zostawić trwałe ślad na ciele; wypalony (1) : Ten lud wyłepny miał bliżny palone po cíele/ od wierzchu głowy áż do łtop ná znák męłtwá dobrego. *BielKron 443v*.

4. Wytworzony (wytwarzany), przyrządzony (przyrządzany) za pomocą ognia (50) :

a. Przez spalenie (3) :

Wyrażenie: »proch, popioł palony [z czego]« [szyk 2:1] (2:1): *FalZioł V 29*; ktemu [bieleniu zębów] łłuży thez proch palony z iáiwych łkorup *SienLek 78v*, 70.

b. Przez wypalenie, tj. prażenie w piecu; coctilis Cn (3) : Ostracius, testaceus vel testeus, Co z paloney skórupy yełt/ gliniány. *Mqcz 271b*, 452a.

Wyrażenie: »palona cegła« = *coctilis laterculus Mqcz, Cn (1)*: later coctus vel coctilis laterculum, Palona [!] Cegła. *Mqcz 185a*.

c. Przez wytopienie, przetopienie (2) :

Wyrażenie: »smoła palona« (1): Pix, Smoła palona / álbo przetopiona žiwicá. *Mqcz 301d*.

a. O metalu (1) :

[Fraza: »srebro będzie palone«: A gdy thák łrebro raz álbo trzy palone będzie/ daleko będzie łepłze *SienHerb 605a*.]

Przen (1) :

Wyrażenie: »srebro palone« (1): Srebro žuželifte páłone po tyglu (łá) wárgi podżarzáiące (zwádeł)/ y ferce złe. *BudBib Prov 26/23*.

d. Przez fermentację i destylację (18) :

Wyrażenia: »palony ogniem« (1): Thedy wŕzythka flachetnoŕć iego [ziela] wychodzi w wodkę/ ktora wodka niemoże by palona iedno ogniem z wierzchu. *FalZioł* II 2b.

»wino palone« [szyk 2:2] (4): *FalZioł* I 77a, II 19b; Ná zlé iádowité ŕadzele álbo wrzody/ náŕyŕ hálunu w Wino paloné/ áž fye rozeydźié/ á tym [...] pomázuy. *SienLek* 128, 61v.

»wodka (jest a. bywa, a. ma być, a. może być) palona« [w tym: z czego (2)] [szyk 12:2] (14): O wódkach z zioł palonych. *FalZioł* +5v; Wodhki bywaią palone albo teź dzałane [!] zziela j s korzeniem weŕpołek niektore *FalZioł* II 1c, II 2b, 4 źp, 5c, 15a, 16c (12); *Mącz* 415c; *Distillarius* – Przekupien palonich wodek. *Calep* 334a.

e. Przez reakcję chemiczną (zwykle z innymi składnikami) w celu otrzymania związku chemicznego (24) :

palony z czego (1): Blaywais/ ieft fárbá biała z ołowu palona *SienLek* Xxx4v.

Zestawieniai »grynszpan palony« (1): Vdziałać mać s pałek/ z iafkrem/ spaluchi z grinŕzpanem palonym/ s ŕtarem ŕadłem, á tym fie mazać *FalZioł* I 142c.

»(h)alun palony« [szyk 15:2] (17): ALun wziąć ŕpalić gi potim na ten palony Alun nalać czyŕthey wody *FalZioł* II 3b; Theź halun palony á z oczthem y z przeŕnym miodem zmiefzay á trochę przywarz/ á tym zęby płocz *FalZioł* V 80v, II 20c, V 75 [2 r.], 92v, 93v, 99v (15); *SienLek* 166, 174v.

»palony koperwas« (1): Téź dobrze ná dźiwé mięŕo/ wárzyć w winie [...] ŕiemię konopné á tą iuchą ránę wymywfzy/ grynŕzpanem poŕuć/ álbo palonym koperwáfem. *SienLek* 184v.

»miedź palona« (1): Naprzód wezmi kwiatkow pomagranaty [...] Eris vŕti/ to ieft miedzy paloney z apteki/ y teź omytey, rowno poł łota. *FalZioł* V 100v.

»ołow palony« (3): Mać na prędkie goienie ran albo ŕadzelow. Wezmi ołowu palonego/ blaywafu/ tutie preparate/ kaźdego dwie vncij *FalZioł* V 108, 107v, 114.

5. Poddawany działaniu wysokiej temperatury (1) :

Wyrażenie: »palon gorącością« (1): Uri calore. Być palon gorącością. *Mącz* 508d.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (1) :* Ustus, Palony/ oźżony. *Mącz* 508d.

Cf **NIEPALONY, PALIĆ**